

GEORGES PEREC

Georges Perec se je rodil leta 1936 v Parizu kot kot sin poljskih židovskih priseljencev. Med vojno, v kateri je izgubil očeta kot prisilnega vojaka tajske legije in mater kot žrtev nacistov v Auschwitzu, je preživel leto in pol pod nemško okupacijo, preostanek vojne pa v neokupiranem južnem delu Francije s stricem in teto, ki sta ga po vojni vzela s seboj v Pariz in ga vzgojila kot lastnega sina. Ti zgodnji dogodki, skupaj z zavestjo, da je, čeprav Francoz, vendarle »drugačen«, so v njem zapustili mračen občutek odtujenosti in globoko željo po človeški toplini in gostoljubju. V svojem kratkem življenju – umrl je, »strastno zaljubljen v nikotin«, za pljučnim rakom star komaj šestinštirideset let – je napisal veliko, vendar samo eno daljšo (in hkrati njegovo najbolj znano) knjigo, *Življenje: priročnik za uporabnike*. Njegova druga leposlovna ali pol leposlovna dela so krajša (*Stvari, Speči človek, W, Spomini na otroštvo, Praznina*), dopolnjuje pa jih raznoliki opus radijskih iger, scenarijev, esejev, knjižnih ocen in vsakovrstnih člankov. S pisanjem seveda ni kaj prida zaslužil; kot falirani študent zgodovine se je moral preživljati s službo arhivarja v znanstvenem laboratoriju.

Osnovne značilnosti Percovega pisanja so zadržanost, humor in lahkotnost, še posebej slednja, za katero je njegov dobri prijatelj Italo Calvino trdil, da sodi med pglavitne literarne vrline. Vendar Percova lahkotnost in humor nista frivolna, ampak preudarno zakrivata avtorjev pesimistični pogled na njegovo lastno življenje in na življenje nasploh. To ga približuje drugemu znanemu francoskemu depresivcu, Raymond Queneauju, ki je prav tako iskal zatočišče v jeziku kot v mediju s sebi lastnimi pravili, s katerim je mogoče izvajati tolažeče trike z resničnostjo. In tako kot Queneau je tudi Perec bil »pesnik vsakdanjosti«, nikoli prezapleten in nikoli v nevarnosti, da postane pretenciozen. Čeprav Parizan in intelektualec, ni bil pariški intelektualec Sartrovega kova. Prepričan je bil, da skoraj vsi posvečamo premalo pozornosti tistemu, kar je resnično vsakdanje v našem vsakdanjem življenju, naši »infra-vsakdanjosti«, banalnim navadam, dogodkom in predmetom, ki so glavna sestavina naših življenj.

Perec sodi med jezikovne materialiste: zanj so besede najprej objekti, ki eksistirajo grafično ali akustično, in šele potem dogovorjeni znaki oziroma pomeni, kakor jih doživlja večina ljudi. Lahko bi rekli, da je bil Perec pisatelj, ki je komaj čakal, da se rodi strukturalizem in tudi »uradno« razdeli jezik na materialno in semantično plat. Ob svoji smrti je imel Perec dokaj malo zvestih privržencev celo v Franciji, kaj šele drugod po svetu. Danes so v angleščino prevedene tako rekoč vse njegove knjige, zraven pa še dobršen del njegovih neleposlovnih in priložnostnih pisarij. Predstavljamo ga s tremi tipičnimi sestavki iz ene njegovih zelo kratkih knjig, *Penser/Classer (Misli/Klasificiraj)*.

Opombe v zvezi s predmeti, ki so na moji delovni mizi

Na moji delovni mizi je veliko predmetov. Najstarejše je brez dvoma pero; naj-novejši je majhen okrogel pepelnik, ki sem ga kupil prejšnji teden. Je iz bele keramike, na njem pa je naslikan vojni spomenik v Bejrutu (verjetno iz prve svetovne vojne, ne iz te, ki se razplamteva zdaj).

Za delovno mizo presedim po nekaj ur dnevno. Včasih si želim, da bi bila čim bolj prazna. Največkrat pa mi je ljubše, da je na njej vse polno stvari, skoraj preveč. Sama miza ima stekleno ploščo dolžine 1 meter 40 in širine 70 cm ter kovinske noge. Kar zadeva trdnost, je daleč od popolnosti in pravzaprav sploh ni slabo, da je težko obložena ali celo preobtežena; teža predmetov na njej jo drži pri miru.

Delovno mizo kar pogosto pospravljam. To pomeni, da vse predmete nekam prestavim in jih potem po enega in enega nosim nazaj. S krpo (včasih jo namočim v posebno čistilo) pobrišem stekleno ploskev, nato storim to še z vsakim predmetom. Potem se moram odločiti, ali naj ta in ta predmet bo na mizi ali ne (nakar mu je treba še najti prostor, vendar to navadno ni težko).

To preurejanje mojega ozemlja se redko dogaja naključno. Najpogosteje se ujema z začetkom ali koncem kakega posebnega dela; začne se sredi tistih dni omahovanja, ko ne vem dobro, ali se bom res lotil, in ko se preprosto obešam na te dejavnosti umika: čiščenje, pospravljanje, urejanje. V teh trenutkih sanjam o delovni površini, ki bi bila virgo intacta: vse na svojem mestu, ničesar odvečnega, ničesar vpadljivega, vsi svinčniki dobro ošiljeni (pa zakaj bi imel več svinčnikov? Že na prvi pogled jih vidim šest!), ves papir lepo zložen ali, še boljše, nikjer nobenega papirja, le na prazni strani odprt zvezek. (Mit o brezhibno pospravljeni direktorski pisalni mizi: videl sem eno, ki je bila prava mala jeklena trdnjava, na njej je bila nakopičena elektronska oprema, vsaj tako se je zdelo, ki se je pojavljala in zginevala ob pritisku na gumbe na nekakšni imenitni armaturni plošči.)

Pozneje, ko mi delo steče ali zastane, se na moji mizi nakopičijo predmeti, ki tam obležijo povsem po naključju (vrtne škarje, zložljivi meter) ali pa zaradi trenutne potrebe (kavna skodelica). Nekateri ostanejo nekaj minut, drugi nekaj dni, spet drugi, ki so očitno prišli tja nekako brez namena, ostanejo za zmerom. Tu ne gre samo za predmete, neposredno povezane s pisanjem (papir, pisalne potrebščine, knjige); nekateri so povezani z vsakdanjimi navadami (kajenje) ali občasnimi razvadami (njuhanje, čečkanje, jedenje sladkarij, polaganje pasjanse, reševanje ugank), s kakšno vraževerno muho (nastavljanjem koledarja na gumb) ali pa z nobeno dejavnostjo, ampak mogoče s spomini ali s kakšnim prijetnim občutkom ali podobo, ali pa preprosto s tem, da mi je tista stvarca (škaticica, kamen, vazica v obliki rožnega popka) všeč.

V glavnem bi lahko rekel, da so predmeti na moji delovni mizi tam zato, ker hočem, da so tam. To ni povezano zgolj z njihovo funkcijo ali z mojo nemarnostjo. Na primer, na moji delovni mizi ni tube lepila; to bi našli v enem izmed predalčkov ob strani. Tja jo spravim tisti trenutek, ko jo neham uporabljati. Lahko bi jo pustil na mizi, vendar jo skoraj samodejno pospravim (pravim »skoraj«, ker odkar opisujem, kaj je na moji delovni mizi, natančneje spremljam svoje gibe). So torej predmeti, ki jih uporabljam pri delu, pa niso ali niso zmerom na moji delovni mizi (lepilo, škarje, lepilni trak, stekleničke s črnilom, spenjalnik), drugi, ki niso takoj uporabni (pečatni vosek) ali so uporabni za kaj drugega (pilica za nohte) ali pa sploh niso uporabni (lupine morskih polžkov), pa so kljub temu tam.

Te predmete sem na neki način izbral, jih imam raje kot druge. Na primer, jasno je, da bo na moji delovni mizi zmerom pepelnik (razen če neham kaditi), vendar ne bo zmerom isti. V glavnem ostane isti pepelnik tam kar nekaj časa; lepega dne ga bom v skladu s kriteriji, o katerih nemara ne bi bilo nezanimivo malo bolje razmisliti, prestavil kam drugam (recimo bliže mizi, na kateri tipkam, ali k deski, kjer imam slovarje, ali na polico ali v drugo sobo) in nadomestil ga bo drug pepelnik. (Očitno zanikanje pravkaršnje trditve: zdajle, v tem trenutku, so na moji delovni mizi trije pepelniki, to se pravi dva odvečna, ki sta tudi prazna; eden je tisti s spomenikom, ki sem ga kupil pred kratkim; drugega, na katerem je očarljiv pogled na strehe mesta Ingolstadt, sem pravkar zalepil. Tisti, ki ga uporabljam, je iz črne plastike in ima perforiran bel kovinski pokrov. Ko jih gledam in opisujem, se zavem, da pravzaprav ne spadajo med stvari, ki so mi trenutno najljubše. Tisti s spomenikom je čisto premajhen, da bi bil kaj več kot pepelnik za čas kosila, Ingolstadt je zelo krhek, pri črnem s pokrovom pa je narobe to, da se ogorki, ki jih vržem vanj, še neskončno dolgo smodijo.)

Namizna svetilka, škatla cigaret, vazica z rožnim popkom, etui za vžigalice, kartonasta škatla s pisanimi kartotečnimi karticami, velik, z želvovino obložen črnilnik, steklena škatla za svinčnike, nekaj kamnov, tri ročno izdelane lesene šatulje, budilka, koledar na gumb, kos svinca, velika cigarnica (brez cigar, vendar polna drobnjarij), jeklena spirala, kamor lahko zatikaš pisma, ki še čakajo na odgovor, ročaj bodala iz glajenega kamna, kontne knjige, zvezki, listi papirja, vsi mogoči pisalni pripomočki, velik ročni pivnik, nekaj knjig, poln kozarec svinčnikov, pozlačena lesena škatlica. (Na pogled ni lažjega kot sestaviti seznam, v resnici pa je to dosti bolj zapleteno, kot se zdi; zmerom kaj pozabiš, zamika te, da bi pisal itd., toda v popis inventarja se ne piše – itd. Sodobna umetnost je, z redkimi izjemami (Butor), zgubila spretnost naštevanja: Rabelaisevi spiski, Linnéjev seznam rib v *Dvajset tisoč milj pod morjem*, seznam geografov, ki so raziskovali Avstralijo, v *Otrocih kapitana Granta*.)

Pred nekaj leti sem se ukvarjal z mislijo, da bi napisal zgodovino nekaterih predmetov, ki so na moji delovni mizi. Pred skoraj tremi leti sem napisal začetek; ko ga zdaj spet berem, opažam, da so izmed sedmih predmetov, o katerih sem govoril, štirje še vedno na moji delovni mizi (čeprav sem se medtem preselil).

Dva sta se zamenjala: ročni pivnik, ki sem ga nadomestil z drugim ročnim pivnikom (precej podobnim, le da je drugi večji), in budilka na baterijo (njeno običajno mesto je, kot sem že omenil, na mizici ob moji postelji, kjer je tudi danes), ki jo je zamenjala druga budilka, taka na navijanje. Tretji predmet je izginil z moje delovne mize. To je bila kocka iz pleksi stekla, sestavljena iz osmih tako povezanih kock, da se je njena oblika spreminjala brez konca. Dal mi jo je François le Lionnais in je zdaj v drugi sobi, na polici nad radiatorjem, poleg raznih pripomočkov za možgansko telovadbo in sestavljanek (nekaj takega je na moji delovni mizi: dvojni tangram, to se pravi, dvakrat sedem geometrijskih likov iz črne in bele plastike, s katerimi lahko sestaviš skoraj neskončno veliko figur).

Prej nisem imel delovne mize, hočem reči, nobena miza ni bila izrecno temu namenjena. Še danes se kar pogosto zgodi, da delam v kavarni. Doma pa zelo redko delam (pišem) kjer koli drugje kot za delovno mizo (na primer, nikoli ne pišem v postelji), in delovne mize ne uporabljam za nič drugega kot za delo. (Že spet (že v trenutku, ko pišem te besede, to ne drži popolnoma; dvakrat ali trikrat na leto, ko priredim zabavo, je moja delovna miza popolnoma prazna in pokrita s papirnatimi prtički (kakor deska, na kateri so nagrmađeni moji slovarji (in se spremenijo v servirno mizo).)

Tako bo v tem projektu zapisana nekakšna zgodovina mojih nagnjenj (njihova stalnost, njihov razvoj, njihove faze). Natančneje, to bo še en način, kako označim svoj prostor, nekoliko ovinkast pristop k mojim vsakodnevnim opravičilo, način, kako govorim o svojem delu, svoji preteklosti in svojih skrbih, poskus, da bi doumel nekaj v zvezi s svojimi izkušnjami, ne na ravni odmaknjenih razmišljanj, ampak prav v točki, kjer tisto prihaja na dan.

Kratke opombe o spretnosti in načinu razporejanja knjig

Vsaka knjižnica¹ ustreza dvojnemu namenu, kar pogosto predstavlja tudi dvojno obsedenost: hranjenje določenih predmetov (knjig) in njihovo razporejanje po tem ali onem ključu.

Nekemu mojemu prijatelju je lepega dne prišlo na misel, da bi »ustavil« svojo knjižnico pri 361 knjigah. Načrt je bil takle: potem ko bi, z dodajanjem ali odvzemanjem in začeni pri danem številu n knjig, dosegel število $K = 361$, ki naj bi bilo primerno za – če ne ravno idealno, pa vsaj zadovoljivo – knjižnico, bi sprejel vanjo novo knjigo X samo tedaj, ko bi odstranil (komu dal, zavrgel, prodal ali se je kako drugače primerno znebil) kako staro knjigo Z , tako da bi skupno število K ostalo nespremenjeno in enako 361: $K + X > 361 > K - Z$.

Pri razvijanju te privlačne sheme je naletel na predvidljive ovire, za katere je našel neizogibne rešitve. Prvič, vsako knjigo je bilo treba šteti kot eno (1), tudi če so bili v njej trije (3) romani (ali pesniške zbirke, eseji itd.); iz česar je izhajalo, da so trije (3) ali štirje (4) ali n (n) romanov istega avtorja (brezpogojno) šteli kot ena (1) knjiga tega avtorja, kot še ne združeni deli, ki pa jih je vsekakor mogoče združiti v Zbranih delih. Zato je bilo ocenjeno, da to ali ono pred kratkim pridobljeno delo tega ali onega angleško pišočega romanopisca iz druge polovice devetnajstega stoletja logično ne bi moglo veljati za novo delo X , ampak za delo Z iz nastajajoče serije: vrste T vseh romanov, ki jih je napisal omenjeni pisatelj (in bog ve, da jih je nekaj!). Prvotne sheme to nikakor ni spremenilo: sklenjeno je bilo le, da naj ne bi govorili o 361 knjigah, ampak bo idealno knjižnico sestavljalo 361 avtorjev, pa naj so napisali samo drobno delce ali pa za cel tovrnjak besedil.

Ta sprememba se je v nekaj letih izkazala kot smiselna. Vendar je kmalu postalo očitno, da nekatera dela – na primer viteški romani – nimajo avtorja ali pa jih imajo več in da nekaterih avtorjev – na primer dadaistov – ni mogoče ločevati, ne da bi se pri tem zgubilo 80 do 90 odstotkov tistega, zaradi česar so zanimivi. Tako je prišlo do zamisli o knjižnici, omejeni na 361 subjektov – izraz je ohlapen, toda tudi skupine, ki jih zajema, so včasih ohlapne – in vse doslej je bila ta omejitev dosledno upoštevana.

Eden glavnih problemov človeka, ki hrani knjige, ki jih je prebral ali za katere si obljublja, da jih nekega dne bo, je torej naraščanje knjižnice. Nima vsak te sreče, da bi bil kapitan Nemo: »... tistega dne, ko je *Nautilus* prvič potonil pod valove, je bilo zame konec sveta. Tistega dne sem si kupil zadnje knjige, zadnje brošure, zadnje časopise, in od takrat bi rad verjel, da človeštvo nič več ne misli in ne piše.«

¹ Knjižnica imenujem skupek knjig, ki ga je sestavil neprofesionalni bralec sebi v veselje in za vsakdanjo rabo. Sem ne spadajo bibliofilske zbirke in luksuzno vezane knjige na metre, prav tako ne večina specializiranih knjižnic (na primer tiste na univerzah), katerih specifični problemi so podobni problemom javnih knjižnic.

Tako je bilo 12 000 enotno vezanih knjig kapitana Nema enkrat za vselej klasificiranih, in to tem preprosteje, ker je bila klasifikacija, kot jasno vidimo, negotova, vsaj z jezikovnega stališča (podrobnost, ki niti najmanj ne zadeva spretnosti urejanja knjižnice, ampak naj bi nas samo spomnila, da je kapitan Nemo govoril vse jezike brez razlike). Mi pa imamo še kar naprej opraviti s človeštvom, ki vztraja pri mišljenju, pisanju in predvsem izdajanju, zato nam naraščajoči obseg naših knjižnic predstavlja edini resnični problem. Očitno namreč ni posebno težko imeti deset ali dvajset ali, recimo, tudi sto knjig; ko pa jih imaš 361 ali tisoč ali tri tisoč in posebno, ko začne njihovo število tako rekoč iz dneva v dan naraščati, se pojavi najprej problem, kako vse te knjige nekje razporediti, in nato, kako jih nekega dne, ko jih hočeš ali moraš iz kakršnega koli razloga naposled prebrati ali celo znova prebrati, najti.

Problem knjižnice se torej kaže kot dvojen: v prvi vrsti kot problem prostora in nato kot problem reda.

1. O prostoru

1.1. Splošno

Knjige niso razkropljene, ampak zbrane. Enako kot spravljamo lončke z marmelado v shrambo za marmelado, spravljamo tudi vse knjige na isto mesto ali na nekaj istih mest. Čeprav jih hočemo shraniti, jih včasih stlačimo v zaboje in postavimo v klet ali na podstrešje ali na dno omare, v glavnem pa nam je ljubše, če so vidne.

V praksi knjige najpogosteje stojijo druga ob drugi ob kakem zidu ali predelni steni, na premočrtnih stojalih, vzporedno druga z drugo, ne pregloboko in ne predaleč vsaksebi. Knjige (navadno) stojijo pokonci in tako, da je viden naslov na hrbtu vsake (včasih, na primer v izložbah knjigarn, je vidna naslovnica knjige, vendar je za razstavljeno knjigo neobičajno in napačno in skoraj vedno prav čudno, če pokažeš samo njen rob).

V običajnih ureditvah sob je knjižnica mišljena kot »območje« knjig. Navadno je to prostor, ki v celoti spada k »dnevni sobi«, v kateri so tudi

- omarica bife,
- sklopljiva pisalna miza,
- predalnik z dvojimi vrati,
- glasbeni stolp,
- stojalo za televizor,
- diaprojektor,
- projekcijski zaslon,
- itd.,

in ga v katalogih krasi nekaj knjižnih maket.

V praksi so knjige lahko zbrane bolj ali manj kjer koli.

1.2. *Kje lahko hranimo knjige*

V vhodni veži,
v dnevni sobi,
v spalnici (spalnicah),
v stranišču.

V prostoru, kjer se kuha, je navadno samo ena vrsta knjig, tako imenovane »kuharske knjige«.

Zelo redko najdemo knjige v kopalnici, čeprav mnogo ljudi prav tam najraje bere. Vlago v tem prostoru vsi enoglasno štejemo za najhujšo sovražnico tiskanih besedih. Največ, kar najdemo v kopalnici, je omarica za prvo pomoč in v njej knjižica z naslovom *Kaj storiti, preden pride zdravnik*.

1.3. *Prostori v sobi, kamor lahko spravimo knjige*

Na police nad kamini ali radiatorji (čeprav se včasih zdi, da jim lahko vročina na dolgi rok nekoliko škodi),
ob steno med dve okni,
med podboj neuporabljenih vrat,
na stopnice knjižnične lestve, ki tako postane neuporabna (zelo elegantno!),
pod okno,
na kos pohištva, postavljen pod takim kotom, da deli sobo na dvoje (zelo elegantno, učinek še izboljša nekaj lončnic).

1.4. *Stvari, ki niso knjige, vendar jih pogosto srečamo v knjižnicah*

Fotografije v pozlačenih medeninastih okvirih, majhne grafike, perorisbe, suho cvetje v pecljatih kozarcih, držala za vžigalice s kemičnimi vžigalicami (nevarno) ali brez njih, svinčeni vojaki, fotografija Ernesta Renana v delovni sobi v College de France, razglednice, izpadle oči lutk, konzerve, zavojčki soli, popra in gorčice iz Lufthanse, pisemska tehtnica, kaveljčki za slike, frnikole, čistilci za pipo, modelčki imenitnih avtomobilov, pisani kamenčki in pesek, votivne podobe, vzmeti.

2. *O redu*

Knjižnica, ki ni urejena, postane neurejena: to je primer, ki sem ga dobil v preizkus, da bi doumel, kaj je entropija, in ki sem ga nekajkrat eksperimentalno preveril.

Nered v knjižnici sam po sebi ni nič hudega; to je nekaj kot »v kateri predal sem že vtaknil nogavice?«. Zmerom si mislimo, da bomo nagonsko vedeli, kam smo spravili to in to knjigo. In tudi če ne bomo vedeli, nikoli ne bo težko na hitro preleteti vseh polic.

V nasprotju s to apologijo simpatičnega nereda je ozkosrčna skušnjava po individualni birokraciji: ena stvar za vsak prostor in vsak prostor za eno edino stvar, in obratno. Med tema dvema težnjama, eno, ki hoče puščati stvari, kakor so, ki stremi k dobrohotni anarhiji, in drugo, ki poje slavo vrlinam *tabule rase*, hladni učinkovitosti velike urejenosti, človek vedno pristane pri poskusu, da bi spravil svoje knjige v red. To poskušanje je moreče opravilo, ki pa lahko prinese prijetna presenečenja, recimo ko naletiš na knjigo, na katero si pozabil, ker je nisi več videl; tedaj odložiš tisto, česar danes ne boš storil, na jutri, in jo znova pogoltnoš, ležeč na trebuhu na postelji.

2.1. Načini razvrščanja knjig

Po abecedi,
 po vsebini ali deželah,
 po barvah,
 po datumih nakupa,
 po datumih izida,
 po formatih,
 po žanrih,
 po večjih literarnozgodovinskih obdobjih,
 po jezikih,
 po vrstnem redu prihodnjega branja,
 po vezavah,
 po zbirkah.

Nobena teh klasifikacij sama ni zadovoljiva. V praksi je vsaka knjižnica urejena s pomočjo kombinacije teh načinov, katerih sorazmerna teža, odpornost proti spremembam, zastarelost in obstojnost dajejo vsaki knjižnici edinstveno osebnost.

Najprej moramo razlikovati med stalnimi in priložnostnimi klasifikacijami. Stalne klasifikacije so tiste, ki jih načeloma vedno upoštevamo; priložnostne klasifikacije pa naj bi veljale samo nekaj dni, toliko časa, dokler knjiga ne odkrije ali znova odkrije svojega dokončnega prostora. Pri tem gre lahko za pred kratkim pridobljeno in še ne prebrano knjigo ali za pred kratkim prebrano knjigo, za katero ne veš natanko, kam jo postaviti, in za katero si si obljubil, da jo boš ob prihodnjem »velikem pospravljanju«
 odstranil, ali za knjigo, katere branje si prekinil in je nočeš klasificirati, dokler se je znova ne lotiš in je ne dokončaš, ali za knjigo, ki si jo nekaj časa kar naprej prebiral, ali za knjigo, ki si jo vzel s police, da bi poiskal v njej kako informacijo ali podatek in je potem še nisi pospravil nazaj, ali za knjigo, ki je ne moreš postaviti nazaj na njeno mesto, ker ni tvoja in si že večkrat obljubil, da jo boš vrnil, itd.

V mojem primeru skoraj tri četrtine knjig nikoli ni bilo zares klasificiranih. Tiste, ki niso razvrščene po določeno priložnostnem ključu, so razvrščene pri-

ložnostno določeno, kot pri OuLiPoju. Ob tem pa jih predstavljam iz sobe v sobo, s police na polico, s kupa na kup, in včasih po tri ure katero iščem in je ne najdem, včasih pa v svoje zadovoljstvo naletim na šest ali sedem drugih, ki mi pridejo enako prav.

2.2. *Knjige, ki jih je zelo lahko razporediti*

Veliki rdeče vezani Jules Verne, zelo velike in zelo majhne knjige, bedekerji, redke knjige ali knjige, ki za take veljajo, trdo vezane knjige, zvezki zbirke Pléiade, serija Présence du Futur, romani založbe Editions de Minuit, zbirke in revije, od katerih imaš vsaj tri številke, itd.

2.3. *Knjige, ki jih ni pretežko razporediti*

Knjige o filmu, bodisi eseji o režiserjih, albumi filmskih zvezd ali scenariji, južnoameriški romani, etnologija, psihoanaliza, kuharske knjige (glej zgoraj), imeniki (poleg telefona), nemška romantika, knjige iz serije Que Sais-je? (postavlja se vprašanje, ali naj jih postaviš vse skupaj ali pa glede na obravnavano tematiko) itd.

2.4. *Knjige, ki jih je tako rekoč nemogoče razporediti*

Vse ostalo: na primer revije, od katerih imaš samo po eno številko, pa Clausewitzeva *La Campagne de 1812 en Russie*, ki jo je iz nemščine v francoščino prevedel M. Bégouën, poveljnik 31. dragonskega odreda, diplomiranec vojaške akademije, z enim zemljevidom – Pariza –, Librairie Militaire R. Chapelet et Cie, 1900; ali pa šesti snopič 91. zvezka (november 1976) zbornika *Proceedings of the Modern Language Association of America* (PMLA) s programom 666 delovnih zasedanj letnega kongresa omenjene zveze.

2.5.

Kot babilonski knjižničarji v Borgesovi zgodbi, ki iščejo knjigo, v kateri bi našli ključ do vseh drugih, nihamo med iluzijo popolnosti in vrtoglavostjo nedosegljivega. V imenu dovršenosti bi radi verjeli v obstoj enkratnega reda, ki bi nam omogočil dostop do vsega znanja v enem zamahu; v imenu nedosegljivega pa nam je ljuba misel, da sta red in nered pravzaprav ista beseda, ki pomeni golo naključje.

Mogoče je tudi, da sta oboje mamili, slepili, katerih namen je prikriti propadanje tako knjig kakor sistemov. V nobenem primeru pa ni slabo, če naše knjižne police med njima sem ter tja služijo kot spodbude spominu, kot mačje zibke in kot ropotarnice.

Branje: sociofiziološki oris

Naslednje strani ne morejo biti nič več kot opombe, bolj intuitiven kot organiziran skupek razpršenih dejstev, ki zgolj izjemoma spominjajo na zaokrožena znanja. Prej spadajo med tista slabo usklajena ali jalova področja opisne etnologije, o katerih je nekoč govoril Marcel Mauss v uvodu k »tehnika teles« in ki, uvrščena med »razno«, predstavljajo nevarna območja, o katerih vemo samo to, da ne vemo prav dosti, čeprav slutimo, da bi se lahko iz njih veliko naučili, če bi se le pripravili do tega, da bi jim posvetili nekaj pozornosti: banalna dejstva, ki jih sprejemamo molče, nikogaršnja odgovornost, stvari, razumljive same po sebi. Toda tudi če mislimo, da lahko shajamo, ne da bi jih morali opisovati, opisujejo one nas. Z veliko večjo ostrino in prisebnostjo kot večina ustanov in ideologij, s katerimi se navadno oplajajo sociologi, se nanašajo na zgodovino naših teles, na kulturo, ki je izoblikovala naše kretnje in drže, in na izobrazbo, ki je vsaj toliko prikrojila naše motorične funkcije kot naša miselna dejanja. Mauss jasno pove, da gre tu za hojo in ples, tek in skakanje, za načine sprostitve, tehnike nošenja in metanja, za naše vedenje pri mizi in v postelji, za zunanja znamenja spoštovanja, telesno higieno itd. In tudi za branje.

Branje je dejanje in rad bi spregovoril o tem dejanju in samo o tem: kaj ga sestavlja in kaj obkroža; ne o tem, kaj izhaja iz njega (besedilo, kar beremo), ne o tistem, kar je pred njim (pisanje in njegove možnosti, izdajanje in njegove možnosti, tisk in njegove možnosti, razpečevanje in njegove možnosti itd.). Skratka, zanima me nekaj takega kot gospodarnost branja, gledana iz ergonomske (fiziologija, mišični napor) in socioekološke perspektive (njena prostorsko-časovna umestitev).

Že nekaj desetletij cela šola moderne kritike poudarja način pisanja: *kako* to počnemo, poetiko pisanja. Ne njegove vzvišene majevtike, ne tega, kako zgrabiti navdih za vrat, ampak tisto črno na belem, tkivo besedila, navdih, tok, črko, vzete dobesedno, delo na mikroravni, prostorsko organiziranost pisanja, njegove surovine (pero ali čopič, pisalni stroj), njegove opore (Valmont predsednici Tourvelovi v *Nevarnih razmerjih*: »... celo miza, na kateri vam pišem in ki služi zdaj prvič temu opravilu, mi je postala sveti oltar ljubezni ...«), njegove kode (ločila, odstavki, monologi itd.), njegovo okolje (pisatelj pri pisanju, njegova mesta, njegovi ritmi; tisti, ki pišejo v kavarnah, tisti, ki pišejo ponoči, tisti, ki delajo ob svitu, tisti, ki delajo ob nedeljah, itd.).

Zdi se mi, da bo treba narediti enako študijo tudi za izhodni vidik te produkcije: obvladovanje besedila s strani bralca. Ogledati si moramo ne sprejeta sporočila, ampak dejansko sprejetje sporočila na čisto osnovni ravni: kaj se dogaja, ko beremo, ko se oči prilepijo na vrstice in potujejo po njih, kaj spremlja to skrbno branje. To naj pripelje nazaj do tistega, kar branje v prvi vrsti je: precizna telesna dejavnost, uigrano delovanje določenih mišic, trenutne odločitve, cel sistem strategij, vpetih v kontinuum družabnega življenja, ki pomenijo, da ne beremo kakor koli, kadar koli in kjer koli, tudi če nemara beremo kar koli.

1. Telo

Oči

Beremo z očmi.¹ To, kar med branjem delajo oči, je tako kompleksno, da presega tako moje zmožnosti kakor tudi okvire tega sestavka. Iz obsežne literature o tem vprašanju, napisane od začetka tega stoletja dalje (Yarbus, Stark idr.), lahko povzamemo vsaj eno preprosto, vendar bistveno neizpodbitno resnico: oči ne berejo črk druge za drugo, niti besed druge za drugo, niti vrstic druge za drugo, ampak se pomikajo po njih sunkovito in s postanki, raziskujoč celotno bralno polje naenkrat s trmasto širokopoteznostjo. V tem nepretrganem skrbnem branju se ponavljajo neznatni postanki, kot da bi morale oči za to, da bi odkrile, kar iščejo, sem ter tja urno preleteti stran, ne redno kakor televizijski sprejemnik (na kar bi človek ob besedi »preleteti« lahko pomislil), ampak nekako neurejeno, ponavljajoče se in naključno; ali, če vam je ljubše in ko se že ukvarjamo z metaforami, kakor golob, ki kljuva po tleh in išče kruhove drobtine. Ta prisposodba je seveda nekoliko dvomljiva, vendar se mi zdi značilna in se ne bom obotavljal potegniti iz nje morebitnega izhodišča za teorijo besedila: brati najprej pomeni izluščiti iz besedila pomenljive elemente, drobtinice pomena, nekaj kakor ključne besede, ki jih identificiramo, primerjamo in potem ponovno poiščemo. Ko preverimo, da so tam, vemo, da smo v besedilu, s tem ga identificiramo in dokažemo. Te ključne besede so lahko besede (na primer v detektivskih romanih in še bolj v erotičnih delih ali takih, ki naj bi to bila), lahko pa so tudi zvočni elementi (rime), postavitve strani, stavčni obrati, tipografske posebnosti (na primer *preveč* ležeče natisnjenih besed v *preveč* sodobnih leposlovnih, kritičkih ali kritiško-leposlovnih delih) ali celo daljši pripovedni odlomki.

Tu imamo opraviti z nečim podobnim tistemu, kar informacijski teoretiki imenujejo formalno prepoznavanje. Iskanje primernih značilnosti nam omogoča prehod od tega linearne zaporedja znakov, vmesnih prostorov in ločil, kar besedilo v prvi vrsti je, k tistemu, kar bo postalo njegov pomen, potem ko bomo ob različnih stopnjah branja našli kako sintaktično usklajenost, pripovedno organiziranost in tisto, kar poznamo kot »slog«.

Če odštejem nekaj klasičnih in elementarnih, tj. leksikalnih primerov (brati pomeni takoj vedeti, da beseda videti pomeni bodisi tisto, kar naredimo, ko odpremo oči, ali pa to, kje lahko pričakuješ tekača), ne vem, po kakšnih pravih eksperimentiranja bi bilo mogoče preučiti to prepoznavanje. Zase imam samo negativno potrditev tega: izrazit občutek zafrustriranosti, ki me je dolgo

¹ Razen slepih, ki berejo s prsti. In razen tistih, ki jim bere kdo drug: v ruskih romanih vojvodinj z dvornimi damami ali francoskih devic iz dobrih družin, ki jih je uničila revolucija; ali, v romanih Erckmann-Chatriona, kmetov, ki ne znajo brati, zbranih zvečer (velika lesena miza, skleda, vrči, mačke ob ognjišču, psi poleg vrat) okrog enega izmed sebe, ki bere pismo v bitki ranjenega sina, časnik, Sveto pismo ali almanah; ali pa Mauriceevih starih staršev, ki jih je obiskal Daudet, ko je majhna deklica, sirota, zlogovala življenje-pis svete Irene: »In v tre-nu-tku sta se vr-gla nanj dva le-va in ga po-žr-la.«

obhajal ob branju ruskih romanov (... Boris Timofejič Ismajlov, vdovec Ane Mihajlovne Trubeckoje, je prosil za roko Katarino Lvovno Borisičevo, ki pa je imela rajši Ivana Mihajlova Vasiljeva) ali ko sem pri petnajstih letih poskušal razvozlati priznato tvegane odlomke iz Diderotevih *Les Bijoux indiscrets* (»Sape turgentem spumantemque admovit ori priapum, simulque appressis da labia labiis, fellatrice me lingua perfricuit ...«).

Besedilna spretnost lahko deloma sloni tudi na igri med predvidljivim in nepredvidljivim, med pričakovanjem in razočaranjem, sprijaznjenostjo in presenečenjem. Tako je lahko v primeru, ko v sicer elegantnem besedilu naletimo na naključno nametane rahlo banalne ali odkrito slengovske izraze, kakor opisuje Roland Barthes na začetku *Stopnje pisanja nič*: »Hébert ni začel nobene številke Pera Duchena brez nekaj 'pizd' in 'klincev'. Te grobosti niso ničesar pomenile, so pa označevale.«

Spretnost branja – in to ne le branja besedila, ampak tudi tako imenovanega »branja« slike ali pa mesta – lahko predstavlja branje po diagonali, ko počez preletimo besedilo. (Toda tu ne gre več za branje na fiziološki ravni: kako bi lahko naučili svoje zunajočesne mišice »drugačnega branja«?)

Glas, ustnice

Premikanje ustnic med branjem velja za neuglajeno. Branja so nas učili tako, da smo morali brati na glas; potem smo se morali tega odvaditi, ker so nam rekli, da je to grda navada, gotovo zato, ker preveč spominja na prizadevnost in trud. Kar ne pomeni, da bi mišice, ki premikajo ščitasti in obročkasti hrustanec ter glasilke, mirovale, kadar beremo.

Branje je še vedno neločljivo od te ustnične mimike in njenih glasovnih učinkov – obstajajo besedila, ki jih je treba samo mrmrati ali šepetati, in druga, ki bi jih morali znati zavpiti ali jim tolči ritem.

Roke

Za branje niso prikrajšani samo slepi; prikrajšani so tudi enoroki, ki ne morejo obračati listov.

Obračanje listov je edino, za kar zdaj uporabljamo roke. Da so knjige danes skoraj zmerom že obrezane, oropa bralce dveh velikih užitek. Eden je rezanje listov (če bi bil Laurence Sterne, bi tule sledilo celo poglavje v slavo noža za papir, od tistih iz lepenke, kakršne si dobil v knjigarnah vsakokrat, ko si kupil knjigo, do nožev za papir iz bambusa, zglajenega kamna ali jekla prek nožev za papir v obliki krive sablje (Tunizija, Alžirija, Maroko), matadorskega meča (Španija), samurajskega meča (Japonska) in tistih groznih reči, spravljenih v nožnicah iz umetnega usnja, ki skupaj z drugimi predmeti iste vrste (škarje, perezniki, puščice, univerzalni koledarji, namizne podloge s pivniki itd.) sestavljajo tako imenovano »pisarniško opremo«). Drugi, še večji užitek je, da začneš brati

knjigo, ne da bi prej razrezal liste. Spomnili se boste (saj navsezadnje še ni tako dolgo od tega), da so bile knjige zvezane tako, da je bilo treba liste takole razrezati: prvih osem strani po zgornjem robu, naslednjih osem pa ob strani in potem še zgoraj. Prvih osem strani je bilo mogoče skoraj v celoti prebrati brez noža za papir; od drugih osmih si seveda lahko prebral samo prvo in zadnjo pa četrto in peto, če si ju privzdignil. To pa je bilo vse. V besedilu so bile vrzeli, ki so skrivale presenečenja in zbujale pričakovanja.

Položaj telesa

Veda o položaju telesa med branjem je očitno preveč prepletena z vplivi okolja (ki se jih bom lotil čez trenutek), da bi se mu lahko posvetila kot samostojnemu vprašanju. Vendar bi bilo to imenitna raziskovalna tema, že v osnovni povezava s sociologijo telesa; zato je morda presenetljivo, da se z njo ni zdelo vredno ukvarjati še nobenemu sociologu ali antropologu (kljub projektu Marcela Maussa, ki sem ga omenil na začetku tega eseja). Ker pač ni nobene sistematične študije, mi preostane samo približno naštevanje:

branje stoje (to je najboljši način za listanje po slovarju);
 branje sede, čeprav je toliko načinov sedenja: s stopali na tleh, s stopali više od sedišča, z nazaj naslonjenim telesom (naslanjač, zofa), s komolci na mizi itd.;
 branje leže; leže na hrbtu; leže na trebuhu; leže na boku itd.;
 branje kleče (otroci tako gledajo slikanice; Japonci?);
 branje čepe (Marcel Mauss: »Čepeč položaj je po mojem mnenju zanimiv položaj, ki je pri otrocih lahko ohranjen. Najbolj napačno bi bilo, če bi jih prikrajševali zanj. Vsa človeška rasa z izjemo naših družb ga je ohranila«);
 branje med hojo; ob tem pomisliš predvsem na duhovnika, ki med sprehodom bere brevir. Pa tudi na turista, ki pohaja po tujem mestu z zemljevidom v roki ali si ogleduje slike v galeriji ter bere njihove opise v vodniku. Ali pa se spreha po deželi s knjigo v roki in glasno bere. To postaja bolj in bolj neobičajno.

2. Okolje

»Od nekdanj sem bil take vrste oseba, ki rada bere. Kadar nimam kaj drugega početi, berem.«

Charlie Brown

Zelo grobo je mogoče razdeliti branje v dve kategoriji: branje, ki ga spremlja še kaka druga dejavnost (aktivno ali pasivno), in branje, ki spremlja samo sebe. Prvo je značilno za gospoda, ki lista po reviji, medtem ko čaka pri zobozdravniku; drugo za istega gospoda, ko po vrnitvi domov pomirjen s svojim zobovjem sedi za mizo in prebira *Spomine veleposlanika na Kitajskem* markiza de Mogesa.

Lahko pridejo tudi časi, ko beremo samo zaradi branja, ko je branje naša edina trenutna zaposlitev. Primer so bralci v čitalnici knjižnice; pravzaprav je knjižnica poseben prostor, namenjen prav branju, eden redkih, kjer je branje skupinska dejavnost. (Branje ni nujno samotno opravilo, je pa navadno individualno. Včasih bereta dva človeka skupaj, z glavo ob glavi ali eden drugemu čez ramo; ali pa kaj nekaj ljudem še enkrat na glas preberemo. V predstavi skupine ljudi, ki hkrati berejo isto stvar, pa je nekaj rahlo presenetljivega: gospodje v klubu, ki berejo *The Times*, skupina kitajskih kmetov, zatopljenih v *Rdečo knjižico*.)

Drugačen primer je po mojem izjemno dobro ilustrirala fotografija, ki jo je pred nekaj leti ob nekem članku o založništvu v Franciji objavil *L'Express*: na njej je bil Maurice Nadeau, pogreznjen v udoben naslanjač in obdan s skladanicami knjig, višjimi od sebe. Ali pa otrok, ki bere ali se trudi brati poglavje iz naravoslovja, ker se boji, da bo naslednjega dne vprašan.

Brez težav bi našteli še več primerov. Povezuje jih očitno dejstvo, da je »branje zaradi branja« vedno v zvezi z učenjem, da ima nekaj opraviti z delom ali posli, z nekakšno potrebo. Najbrž moramo biti natančnejši in predvsem poiskati bolj ali manj zadovoljiva merila za ločevanje med delom in nedelom. Kakor stvari trenutno stojijo, je morda primerno poudariti tole razliko: na eni strani vrsta branja, recimo mu strokovno, pri katerem je pomembno, da se mu povsem posvetimo, ga naredimo za eno uro ali za ves dan za svoj edini cilj; in na drugi strani vrsta branja, imenujmo ga rekreativno, ki ga bo vedno spremljala še kaka dejavnost.

Kar zadeva moj sedANJI namen, me v zvezi z načini branja dejansko najbolj preseneča tole: ne da na branje gledamo kot na razvedrilo, ampak da v glavnem ne more obstajati samo zase. Vplesti ga je treba v neko drugo potrebo. Podpirati ga mora neka druga dejavnost. Na branje gledamo kot na nekaj, s čimer si lahko izpolnimo prosti čas, premor, ki ga moramo izkoristiti za to. Nemara je tista druga dejavnost samo pretveza za branje, ampak kdo bi vedel? Je gospod, ki bere na plaži, na plaži zato, da bere, ali bere zato, ker je na plaži? Mu je negotova usoda Tristrama Shandyja res pomembnejša od zagorelosti, ki bo ostala na zadnji strani njegovih nog? Ne bi bilo vsekakor prav, če bi raziskali okolja, v katerih beremo? Branje ni samo branje besedila, dešifriranje znakov, preletavanje vrstic, raziskovanje strani, prečenje pomena; ni samo abstraktno druženje med avtorjem in bralcem, mistična poroka med Idejo in Pozornostjo. To je hkrati hrup metroja ali zibanje v kupeju vlaka ali sončna pripeka na plaži in vrišč otrok, ki se igrajo nedaleč stran, ali ugodje vroče kopeli ali čakanje na spanec ...

Primer mi bo pomagal pojasniti predmet tega raziskovanja – ki ga, mimogrede, z vso pravico lahko imate za popolnoma nesmiselno. Pred dobrimi desetimi leti sem večerjal s prijatelji v majhni restavraciji (predjedi, glavna jed, sir ali sladica). Pri drugi mizi je večerjal filozof, ki je bil že zaslužen priznan. Jedel je sam in medtem bral ciklostirano besedilo, zelo verjetno kakšno disertacijo. Bral je med posameznimi jedmi in včasih celo med grizljaji, in s prijatelji

smo se spraševali, kakšni bodo učinki te dvojne dejavnosti, kakšna je ta mešanica, kakšen okus imajo besede in kakšen pomen sir: en grizljaj, ena misel, en grizljaj, ena misel. Kako prežvečiš misel ali jo pogoltniš ali prebaviš? In kako lahko predstaviš učinek tega dvojnega hranjenja, kako ga opišeš ali izmeriš?

Naštevaje, ki sledi, je osnovna tipologija okoliščin, v katerih beremo; tu ne gre samo za užitke naštevaja. Domišljam si, da bi bil to lahko zametek celovitega opisa dejavnosti, ki se danes odvijajo v mestih. V zapleteni mreži naših vsakodnevnih ritmov se vsepovsod pojavljajo naključni trenutki, drobci časa, premori za branje. Tako je, kot da bi se, potem ko nas je urnik s svojimi ukazi izgnal iz naših lastnih življenj, spominjali dni, ko smo kot otroci preživljali četrtkove popoldneve razkrečeni na postelji, v družbi treh mušketirjev ali otrok kapitana Granta, in bi se branje na skrivaj zalezlo v špranje in razpoke naših odraslih življenj.

Naključni trenutki

Branje lahko razvrstimo glede na čas, ki ga zavzame. Prvi bi bili naključni trenutki. Beremo med čakanjem pri brivcu ali zobozdravniku (raztreseno, ker nas je strah); ko stojimo v vrsti pred kinom, prebiramo programe; v pisarnah in uradih (socialno zavarovanje, nakazila po pošti, izgubljeni predmeti itd.), ko čakamo, da bodo poklicali našo številko. Previdni se, kadar vedo, da bodo dolgo čakali pred vhomom na športni stadion ali v opero, opremijo z zlozljivim stolčkom in knjigo.

Telo

Branje lahko klasificiramo glede na telesne funkcije:

Hrana. Branje med jedjo (glej zgoraj). Odpiranje pošte, razgrinjanje časopisa med zajtrkom.

Umivanje. Branje v kopalni kadi je za mnoge vrhunec užitka. Vendar je to pogosto prijetnejše v teoriji kot v praksi. Večina kadi se izkaže kot neprimerna in brez posebne opreme – držalo za knjigo, plavajoča blazina, brisače in pipe na dosegu roke – in previdnostnih ukrepov ni brati knjigo v kadi nič laže kot, recimo, kaditi cigareto. To je manjši problem vsakdanjega življenja, s katerim bi se opremljevalci lahko spoprijeli.

Telesne potrebe. Ludvik XIV. je sprejemal ljudi v avdienco, medtem ko je sedel na sobnem stranišču. V tistem času je bilo to čisto normalno. Naše družbe so postale veliko diskretnejše, še vedno pa je stranišče priljubljeno mesto za branje. Med črevesjem, ki se prazni, in besedilom se vzpostavi globok odnos, nekakšna izrazita sprejemljivost, povečana dostopnost, branje kot sreča. Mislim, da ni še nihče bolje zadel tega srečanja med drobovjem in občutki kot James Joyce:

Razčeperjen na deski si je razgrnil časnik, obračajoč si njegove liste na razgaljenih kolenih. Kaj novega in lahkega. Ne mudi se posebno. Zadrži še malo. Naša nagrajena zgodbica. *Matchamova mojstrska poteza*. Napisal g. Philip Beaufoy, Klub ljubiteljev gledališča, London. Pisec je dobil po eno gvinejo za stolpec. Tri in pol. Tri funte tri šilinge. Tri funte trinajst šilingov in pol.

Zadržujoč se, je mirno prebral prvi stolpec in začel drugega, popuščajoč, vendar upirajoč se. Na sredini je odnehal še njegov zadnji odpor, med branjem je mirno pustil, da so se mu čreva olajsala, in potrpežljivo bral naprej. Tistega rahlega včerajšnjega zaprtja ni več. Upam, da ni prevelika, da ne dobim spet zlate žile. Ne, ravno pravnjka. Tako. Ah! Zaprt. Tableto cascara sagrada. Lahko da je življenje tako. (*Ulikses*, prev. Janez Gradišnik)

Spanje. Pred spanjem veliko beremo, dostikrat prav zato, da bi zaspali, in še več takrat, ko ne moremo zaspati. Velikansko veselje je, če v hiši, kamor so te povabili za konec tedna, odkriješ knjige, ki jih še nisi prebral, pa si jih želiš prebrati, ali dobro znane knjige, ki jih že dolgo nisi bral. Odneseš jih kak ducat v svojo sobo in jih prebiraš in prebiraš, dokler ni skoraj jutro.

Družabni prostor

Med delom redko beremo, razen seveda kadar je branje naše delo.

Matere berejo na mestnih trgih, medtem ko pazijo na otroke, ki se igrajo. Brezdelneži postopajo okrog prodajalcev rabljenih knjig na nabrežjih ali hodijo prebirat dnevne časopise, razobešene pred uredništvu. Pivci berejo večernike med srkanjem aperitiva na kavarniških terasah.

Vožnja

Veliko beremo med vožnjo v službo in nazaj domov. Branje lahko razdelimo po prometnih sredstvih. Avtomobili in taksiji so neuporabni (od branja te boli glava); primernejši so avtobusi, vendar je na njih manj bralcev, kot bi človek nemara pričakoval, brez dvoma zaradi vsega, kar je mogoče videti na ulici.

Pravi prostor za branje je podzemna železnica, skoraj po definiciji. Presenečen sem, da ni minister za kulturo ali državni sekretar za univerze še nikoli vzkliknil: »Nehajte zahtevati denar za knjižnice, Messieurs. Resnična ljudska knjižnica je metro!« (Gromovit aplavz iz večinskih klopi.)

S stališča branja ponuja podzemna železnica dve prednosti. Prva je ta, da vožnja z metrojem traja skoraj natančno določen čas (približno poldrugo minuto na postajo), zato si lahko branje odmeriš – dve strani, pet strani, celo poglavje – odvisno od dolžine poti. Druga prednost je, da se voziš dvakrat na dan in pet dni v tednu, tako da lahko knjigo, ki jo začneš brati v ponedeljek, v petek zvečer dokončaš.

Potovanje

Med potovanji veliko beremo. Obstaja celo posebna vrsta literature – knjige s kolodvorskimi stojnic –, značilna prav za potovanja. Največ beremo na vlakih. V letalih v glavnem listamo po revijah. Ladje postajajo vedno redkejšje. Sicer pa ni ladja s stališča branja nič več kot ležalnik (glej spodaj).

Razno

Branje na počitnicah. Branje počitnikarjev. Branje ljudi na zdravljenju. Turistično branje. Branje med boleznijo doma, v bolnišnici, med okrevanjem. Itd.

Na vseh teh straneh me ni zanimalo, kaj se bere, knjiga ali časnik ali letak. Šlo mi je samo za dejstvo, da se je bralo, na različnih mestih in ob različnih časih. Kaj se zgodi z besedilom, kaj pusti za sabo? Kako dojemamo roman, razpet med Montgalletem in Jacques-Bonsergentom? Kako izvedemo to sekljanje besedila, ko pa nas ves čas ovirajo naša telesa, drugi ljudje, čas, hrup množice? To so vprašanja, ki jih postavljam, in mislim, da je smiselno, da pisatelj to sprašuje.

Prevedla Maja Kraigher

